

Het ideale stuk

Neerslag van de lezing van Marianne Van Kerkhoven bij de uitreiking van de Theaterschrijfprijs. Over de nood aan een nieuwe schrijftuur, de armoede van het Nederlandstalige tekstveld, en de problematiek van repertoire.

Deze Toneelschrijfdag kreeg als werktitel mee 'het ideale stuk'. We weten allemaal dat dat niet bestaat, of dat dat allang geschreven is. *King Lear* misschien, of *Drie Zusters*. Over dat ideale stuk moeten we ons dus niet direct zorgen maken. Het is en blijft een utopie. De Roemeense filosoof Cioran schreef: 'Je kunt bij de mens alles onderdrukken, behalve zijn behoefte aan het absolute.' Dat weten we dus, maar ondertussen weten we ook dat utopisten die hun utopie kost wat kost willen verwezenlijken gevaarlijke mensen zijn. Laten we onze queeste naar het ideale stuk dan maar opvatten als een verlangen, als een energie die ons ertoe drijft verder te zoeken en vragen te blijven stellen.

21 teksten

Het materiaal dat als uitgangspunt voor deze dag op tafel lag waren de eenentwintig teksten die sinds 1988 bekroond werden met de Nederlands-Vlaamse Toneelschrijfprijs (van 1988 tot 1992) of met zijn opvolger de Taalunie Toneelschrijfprijs (van 1993 tot 2004). Eenentwintig: omdat in 1992 twee teksten van Suzanne van Lohuizen werden bekroond en omdat ik 'De Troje Trilogie' van Koos Terpstra die in 1995 de prijs kreeg als drie stukken heb geteld. Als ik eerlijk ben was de lectuur van het globale pakket van deze teksten –in chronologische volgorde uitgevoerd– een eerder teleurstellende ervaring. Zoals in elke lijst van bekroonden van welke prijs dan ook vertoont ook dit beeld van de Nederlands-Vlaamse toneelschrijfkunst van de laatste decennia hiaten: Gerardjan Rijnders of Eric De Volder komen er niet in voor, om maar die twee voorbeelden te noemen. Maar toch kan men stellen dat deze lijst ons een beeld zou moeten geven van 'het beste' wat in onze toneelliteratuur sinds 1988 werd voortgebracht.

Ik wou daarom mijn teleurstelling meteen toetsen aan de situatie zoals die voor 1988 was, in de hoop dat de hier bekeken recente periode zich dan toch als een merkelijke kwalitatieve vooruitgang zou presenteren t.o.v. wat er voorheen geschreven werd. Ik herinnerde mij uit de Vlaamse theatergeschiedenis dat in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog een van de subsidiëeringsvoorwaarden waaraan de repertoiretheaters moesten voldoen het programmeren van teksten van eigen bodem was. Ik denk dat het er twee per seizoen waren en herinner me ook dat het steeds grote problemen met zich bracht om valabele teksten te vinden. 'De Spaanse Brabander' of 'Trijntje Cornelis' moesten vaak als reddende engelen opgevoerd worden. De situatie in Nederland bleek in die periode niet veel van de Vlaamse te verschillen: ook hier werd een gelijkaardige subsidiëeringsvoorwaarde door de overheden geformuleerd. In 1974 (zelfs toen nog!) ontving Peter Oosthoek de Anne Frank-prijs omdat hij in één seizoen bij Toneelgroep Centrum zes (!) Nederlandstalige teksten op de scène bracht.

Brandstof voor een encenering?

Die situatie is vandaag grondig gewijzigd. Er worden vandaag veel speelbare teksten geschreven: talige structuren die open genoeg blijken te zijn om zich te laten thetraliseren. Op dat vlak is er onmiskenbaar een grote vooruitgang geboekt. Mijn teleurstelling betrof echter de mogelijk blijvende waarde van de bekroonde teksten: welke tekst blijft als *tekst* overeind als we hem *lezen*, als we de context waarin hij ontstaan is en waarin hij wellicht op vruchtbare wijze gefunctioneerd heeft wegdenken, welke teksten worden uitgekozen voor en zijn bestand

tegen een tweede 'lezing'/enscenering, welke teksten zullen ooit later nog opgevoerd worden, m.a.w. welke teksten kunnen potentieel deel gaan uitmaken van een repertoire? Bij het toetsen van die eenentwintig teksten aan dat criterium wordt de lijst plots veel korter en kom ik –niet toevallig, denk ik– vooral bij teksten terecht waarin er een bijzondere aandacht voor taal aanwezig is en die onder andere daardoor hun autonomie als tekst los van een encenering kunnen waarmaken. De vraag rijst dan welke eisen wij hier vandaag willen stellen aan 'het schrijven voor theater': volstaat het voor ons dat de theatertekst –om de term van Gerardjan Rijnders te gebruiken– 'brandstof' kan leveren voor een encenering, of reikt onze ambitie verder?

Als we naar het verder afliggende verleden kijken stellen we vast dat die repertoirevorming wat Nederlandstalige theaterteksten betreft eigenlijk altijd problematisch geweest is. In zijn doctoraatsthesis onderzocht wijlen Prof. Carlos Tindemans, die de theaterwetenschappen aan de Antwerpse Universiteit uitbouwde, het Vlaamse theaterrepertoire tussen 1815 en 1914: uit die hele eeuw blijft één –welgeteld één– stuk over: *Het Gezin van Paemel* van Cyriel Buysse, dat bij ons een status heeft te vergelijken met Heijermans' *Op hoop van Zegen* in Nederland. Het werd enkele seizoenen geleden door het Publiektheater in Gent met succes heropgevoerd, maar toch deed deze hernieuwde confrontatie met die tekst –althans wat mij betreft– de wijzer van de weegschaal naar de te lichte kant overhellen. In het Vlaamse theater van de twintigste eeuw blijft uiteraard de naam Teirlinck hangen, maar niet vanwege zijn theaterteksten, want die worden niet meer gespeeld. Anton van de Velde, Piet Sterckx, Tone Brulin